

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-132>

УДК 339.9

ОСОБЛИВОСТІ ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ В КРАЇНАХ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

FEATURES OF GREEN ECONOMIC GROWTH IN DEVELOPING COUNTRIES

Блажей Ірина Олегівнакандидат економічних наук, старший викладач,
Західноукраїнський національний університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0649-4991>**Сорівка Василь Тарасович**магістр,
Західноукраїнського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0280-6104>**Blazhei Iryna, Sorivka Vasyl**
West Ukrainian National University

У статті досліджено специфічні характеристики зеленого економічного зростання в країнах, що розвиваються. Враховано контекстуальні відмінності країн, що розвиваються, зокрема, велику частку тіньової економіки, високу залежність від природного капіталу, високий рівень бідності та нерівності, у зв'язку з чим вирішення екологічних проблем має низький пріоритет. Проілюстровано розподіл викидів парникових газів між секторами у світі та в країнах, що розвиваються. Проаналізовано кліматичне фінансування країн, що розвиваються, беручи до уваги багатосторонні та двосторонні домовленості, експортні кредити та залучення приватних коштів. На основі проведеного аналізу, зроблено висновки про значне зростання фінансування кліматичних ініціатив в країнах, що розвиваються, яке, проте залишається на нижчому, від запланованого, рівні. Визначено роль фінансових установ з питань розвитку для розблокування приватних ресурсів та розширення участі приватних інвесторів у зеленій економіці країн, що розвиваються.

Ключові слова: зелене зростання, зелена економіка, зміна клімату, кліматичне фінансування, країни, що розвиваються, парникові викиди.

The article examines the specific characteristics of green economic growth in developing countries. The contextual differences of developing countries are taken into account, in particular, a large share of the shadow economy, high dependence on natural capital, high levels of poverty and inequality, due to which solving environmental problems has a low priority. The importance and prospects of implementing green economic growth in developing countries are explained. It is emphasized that the green growth strategies of developed countries and developing countries are significantly different, but green economic growth remains a promising direction of development in both cases, and government strategies based on the analysis of institutions, resources, weaknesses and limitations in each country should be formulated as part of national economic planning processes. It is noted that green growth is not possible outside the context of climate change, including a program to reduce greenhouse emissions. Factors have been identified, thanks to which developing countries can become drivers of green economic growth, but still under the condition of regular assistance (financial, informational, technological) from developed countries. Given the differences between developed and developing countries in terms of economic development and environmental degradation, it is likely that their path to green growth will differ. The distribution of greenhouse gas emissions between sectors in the world and in developing countries is illustrated. Climate finance for developing countries is analyzed, taking into account multilateral and bilateral agreements, export credits and private funds. On the basis of the conducted analysis, conclusions were drawn about a significant increase in financing of climate initiatives in developing countries, which, however, remains at a lower than planned level. The role of developing financial institutions to unlock private resources and expand the participation of private investors in the green economy of developing countries is defined.

Keywords: green growth, green economy, climate change, climate finance, developing countries, greenhouse emissions.

Постановка проблеми. Глобальний характер екологічних загроз на сьогоднішній день виходить за межі національних кордонів. Країни, що розвиваються, є критично важливими партнерами у всесвітньому переході до моделей більш екологічного зростання, які є важливими для прискорення прогресу сталого розвитку. Для країн, що розвиваються, виконання зобов'язань після ратифікації Паризької угоди вимагає великих зусиль, оскільки доступність фінансових, соціальних і технічних ресурсів часто обмежена або безпосередньо залежить від країн з вищим рівнем доходу. Ці країни не лише стикаються з більш складними завданнями, ніж інші, оскільки загальні умови в них можуть не сприяти досягненню заявлених цілей, але вони ще й більш вразливі до зміни клімату і тому відчувають найбільший вплив деградації навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зелене зростання як одну із центральних концепцій економічного розвитку досліджують багатосучасних науковців. Барбер Б. (Barbier B.) [4] в своєму дослідженні доходить висновків, що зелене зростання є необхідним для глобального благополуччя в довгостроковому періоді. Данік К. (Daniek K.) [6] зосереджується на вимірах прогресу зеленого економічного зростання. Зодерхольм П. (Söderholm P.) [10] досліджує природничо-наукові та інженерні питання, пов'язані з технічними рішеннями, які можуть бути прийняті для пом'якшення негативних впливів на довкілля в розрізі екологічного зростання. Орловська Ю., Дригола К., Балтакса Д. [2] вивчають зелену економіку як частину більш ширшої концепції сталого розвитку. Зварич Р., Масна О., Рівіліс І. [1] розглядають проблему формування нових шляхів розвитку для відновлення природного середовища, забезпечуючи при цьому гідний рівень життя людей. Сич К., Бугайчук В. та Грабчук І. [3] оцінюють перспективи запровадження зеленої економічного зростання в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інтерес до концепції зеленого зростання суттєво зріс за останні декілька років. Існує потреба в подальшому дослідженні цього питання, особливо тому, що багато експертів вважають цю концепцію єдиним правильним способом соціально-економічного розвитку, з особливим наголосом на екологічних питаннях. Okремо варто дослідити можливості зеленості зростання саме для країн, які розвиваються, з огляду на низку

їх важливих відмінних характеристик в порівнянні з розвинутими країнами.

Постановка завдання. Метою даної статті є формулювання визначальних рис зеленого зростання економіки для країн, що розвиваються, задля мінімізації ризиків при його впровадженні в стратегію розвитку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція зеленого зростання базується на передумові, що екологічні цілі можуть бути узгоджені з цілями економічного росту. Ця концепція отримала значну політичну підтримку з боку лідерів багатьох країн. Згідно із визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), зелене зростання є показником ефективного використання природного капіталу [12]. Зелене зростання показує, чи економічне зростання стає екологічнішим. Воно вимірюється продуктивністю навколишнього середовища та ресурсів країни. Чим вище його значення, тим більш екологічним стає економічне зростання країни.

Однак перешкоди для реалізації зеленого зростання, включаючи труднощі зі зміною поведінки, виправлення помилок уряду та ринку, а також покращення доступу до капіталу, є суттєвими [3]. Крім того, не існує універсальної моделі зеленого зростання – кожна модель і стратегія повинні бути розроблені для контексту окремої країни. Контекстуальні відмінності країн, що розвиваються, а саме велика частка тіньової економіки, висока залежність від природного капіталу, обмежена спроможність, високий рівень бідності та нерівності – вимагають конкретних і, потенційно, більш складних інструментів політики [2, с. 25]. Ці інструменти повинні спрямовувати політику на досягнення результатів, які є інклюзивними та справедливими, продуктивними та ефективними, й такими, що забезпечують найкраще використання природного капіталу в екологічних межах.

Зосередження на прискоренні можливостей екологічного зростання є особливо важливим у країнах, що розвиваються. Щоб запровадити зелене зростання, потрібні відповідні знання, правильна розстановка пріоритетів, взаємодія між політикою та політичними реаліями, взаємодія з приватним сектором, використання переваг технологій та інновацій – і, перш за все, державне лідерство [4, с. 15]. Урядові стратегії, засновані на власному аналізі інституцій, ресурсів, слабких місць і обмежень у кожній країні, повинні бути сформульовані як частина національних процесів

планування, спрямованих на досягнення існуючих національних цілей щодо скорочення бідності та подальшого розвитку країни.

Враховуючи різницю між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються щодо економічного розвитку та погіршення навколишнього середовища цілком імовірно, що їхній шлях до зеленого зростання буде відрізнятися. Наприклад, у той час як країни, що розвиваються, мають високий рівень забруднення, розвинені країни є найбільшими джерелами викидів вуглекислого газу, але з меншою швидкістю [14].

Розвинені країни, такі як США, дотримуються політики в рамках «ефекту масштабу» щодо скорочення викидів вуглецю. Це досягається завдяки інвестиціям у технологічні інновації та забезпеченню інформування про небезпеку викидів. Подібним чином у Західній Європі викиди вуглецю добре контролюються завдяки застосуванню політики, спрямованої на покращення економічного зростання та захист навколишнього середовища одночасно, чого не можна сказати про Східну Європу, яка складається з країн, що розвиваються [8, с. 485]. У Східній Європі викиди вуглекислого газу продовжують різко зростати, тому що наміри країни спрямовані на розширення програми для створення робочих місць, підвищення рівня доходів і пришвидшення економічного розвитку без урахування потреб навколишнього середовища. Це подібна риса більшості країн, що розвиваються, де інституції для забезпечення дотримання екологічного законодавства досить слабкі [9].

На думку ОЕСР, країни, що розвиваються, є ключем до досягнення глобального екологічного зростання. По-перше, потенційні економічні та соціальні наслідки деградації навколишнього середовища особливо важливі для країн, що розвиваються. Вони найбільш вразливі до зміни клімату і, як правило, більш залежні від використання природних ресурсів для економічного зростання, ніж країни з розвиненою економікою. Крім того, багато країн, що розвиваються, стикаються з серйозними економічними, соціальними та екологічними загрозами: від енергетичної, харчової та водної безпеки до зміни клімату та екстремальних погодних умов. Вони також стикаються з ризиком передчасної смерті через забруднення, погану якість води та хвороби, пов'язані зі зміною клімату [12]. Всі ці фактори перешкоджають їх розвитку. По-друге, хоча сьогодні більшість країн, що розвиваються, спричиня-

ють лише незначну частку глобальних викидів парникових газів порівняно з основними економіками, вони проте збільшуватимуть свої викиди, якщо дотримуватимуться звичайних моделей економічного зростання.

Зменшення викидів парникових газів є глобальною проблемою. У той час як розвинені країни мають історично високі викиди шкідливих речовин, їх рівень в країнах, що розвиваються, стрімко зріс за останні два десятиліття, що зумовлено економічною динамікою, зростанням чисельності населення та, відповідно, неухильним підвищенням попиту на енергію [13].

На відміну від загальносвітової тенденції, коли енергетичний сектор є найбільшим джерелом національних викидів парникових газів, серед менш розвинених країн сектори сільського господарства, землекористування та лісового господарства становлять найбільшу частку, викидаючи до 50% парникових газів (рис. 1).

Більше однієї третини країн, що розвиваються, не включають сільськогосподарський сектор у свою політику пом'якшення наслідків, а використовують лише політику адаптації для цього сектора. Інші країни мають лише додаткові або умовні політики пом'якшення наслідків для сільськогосподарських секторів, враховуючи їх низький внесок у глобальні викиди парникових газів і високу вразливість до впливу клімату.

Тим не менш, стійкість до зміни клімату має бути досягнута за допомогою активних дій: обмеження викидів дасть людям та екосистемам більше часу для адаптації, якщо залишиться нижче порогу, за яким ризики зміни клімату стають неприйнятно високими. Тому кліматичні дії мають бути швидкими та далекосяжними [1]. Завдяки дії щодо пом'якшення впливу сільського господарства, країни, що розвиваються можуть пройти шлях до скорочення викидів парникових газів, досягнувши нейтралітету вуглецю у 2050 році [6, с. 171].

Зелене зростання неможливе поза контекстом зміни клімату. Для досягнення поставлених цілей необхідні значні фінансові ресурси для зменшення викидів, пом'якшення та адаптації несприятливих наслідків зміни клімату. Згідно з оцінками ОЕСР, «у період між 2016 і 2030 роками для задоволення потреб розвитку інфраструктури в середньому потрібно близько 6,3 трильйонів доларів США на рік. Перетворення цих інвестицій на кліматично сумісні коштуватиме додатково 0,6 триль-

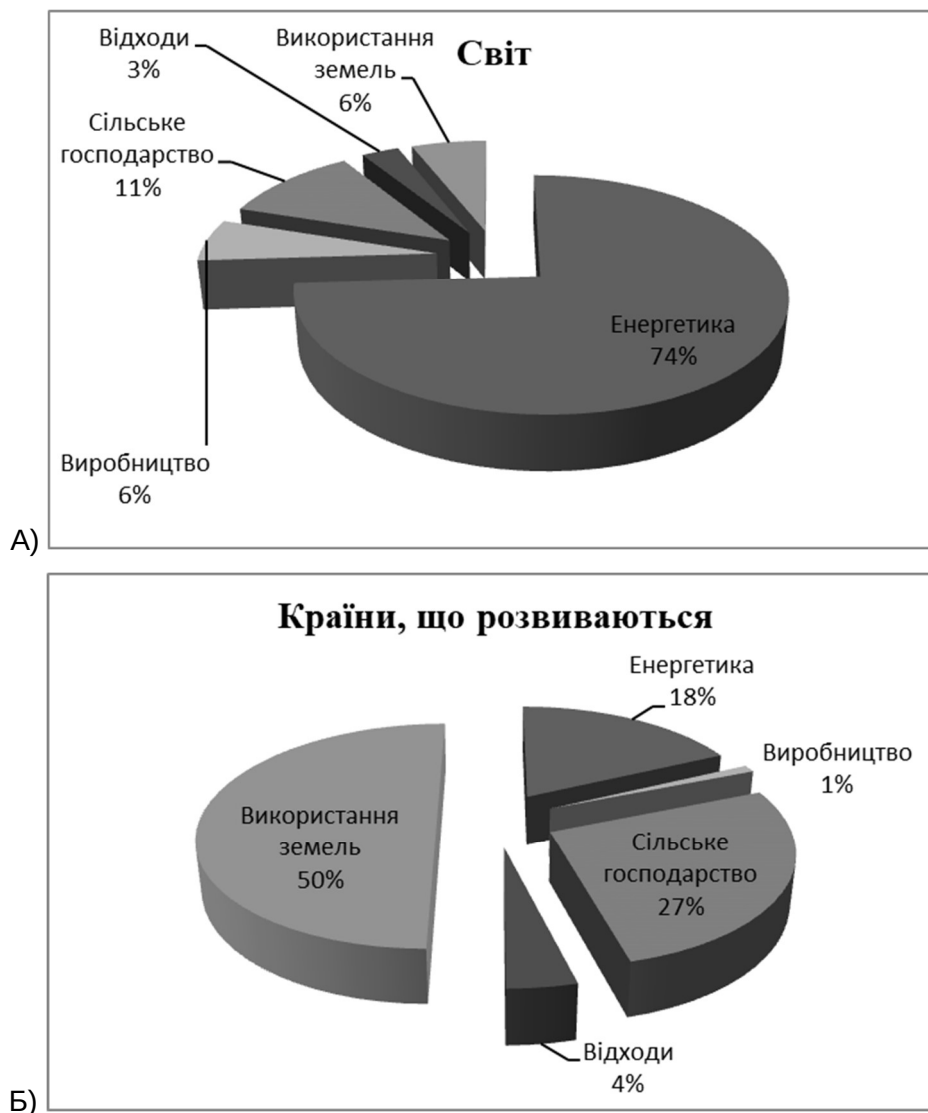


Рис. 1. Розподіл викидів парникових газів між секторами у а) світі та б) країнах, що розвиваються

Джерело: складено авторами на основі [14]

йона доларів США на рік за той самий період. Додаткові витрати можуть бути компенсовані економією палива до 1,6 трильйона доларів США на рік до 2030 року» [12].

Виклики, з якими стикаються країни, що розвиваються, величезні. Однією з головних перешкод є недостатнє фінансування енергетичного переходу та інших дій для боротьби зі зміною клімату [9]. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, Кіотський протокол і Паризька угода вимагають фінансової допомоги від Сторін, які мають більше фінансових ресурсів, тим, хто є менш забезпеченим і більш уразливим [14].

Розвинуті країни зобов'язані передавати ресурси країнам, що розвиваються, і підтримувати кліматичні дії через різні канали: бага-

тосторонні банки розвитку, двосторонні агентства розвитку, різні фонди зеленого зростання тощо [5, с. 12]. Завдяки Канкунським угодам у 2010 році Сторони, які є розвиненими країнами, взяли на себе зобов'язання – у контексті суттєвих дій щодо пом'якшення наслідків та прозорості впровадження – спільно мобілізувати 100 мільярдів доларів США на рік до 2020 року для задоволення потреб країн, що розвиваються (Таблиця 1).

Обсяг кліматичного фінансування, наданого розвиненими країнами для країн, що розвиваються, зріс з 52,4 мільярда доларів США у 2013 році до 79,6 мільярда доларів США у 2019 році, але залишився на 20 мільярдів доларів США меншим для досягнення цілі 2020 року щодо мобілізації 100 мільярдів

Таблиця 1

Кліматичне фінансування країн, що розвиваються (млрд дол. США)

Тип фінансування	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Двосторонні домовленості	22,5	23,1	20,9	28	27	32	28,8
Багатосторонні домовленості	15,5	20,4	16,2	18,9	27,5	29,6	34,1
Експортні кредити	1,6	1,6	2,5	1,5	2,1	2,1	2,6
Приватне фінансування	12,8	16,7	Дані відсутні	10,1	14,5	14,6	14

Джерело: систематизовано авторами на основі [11]

доларів США на рік. Хоча обсяг державного кліматичного фінансування, наданого багатосторонніми установами, з 2013 по 2019 роки збільшився більш ніж удвічі, обсяг коштів з приватних джерел ледве збільшився. Причини такого розвитку подій можуть відрізнятись від країни до країни, але загалом відсутність привабливих проектів, а також непередбачуване політичне та економічне середовище часто відлякують приватних інвесторів.

Тут незамінну роль відіграють фінансові установи з питань розвитку – developing financial institutions (DFI). Як фінансові установи, що спеціалізуються на сприянні розвитку приватного сектора в країнах, що розвиваються, DFI мають фінансові ресурси, досвід і ноу-хау для інвестування в країни, що розвиваються. DFI діють як якісні інвестори для заохочення приватних інвестицій у проекти, які (ще) не є комерційно життєздатними. Якщо ризики занадто високі для приватних інвесторів, DFI втручаються, надають фінансування першого раунду та покращують профіль ризику інвестицій [11]. Приватні інвестиції шукають стабільний і передбачуваний (макроекономічний) інвестиційний клімат [7]. DFI діляться своїм досвідом на ринках, що розвиваються, з приватними інвесторами та беруть участь у політичних діалогах для покращення інвестиційного клімату, щоб можна було мобілізувати більше приватних інвестицій. Існує велика кількість приватних фінансових ресурсів, які зберігаються як у розвинутих економіках, так і в країнах, що розвиваються. DFI може допомогти розблокувати ці ресурси та розширити участь приватних інвесторів у зеленій економіці.

Висновки. На країни, що розвиваються, наразі припадає близько двох третин щорічних глобальних викидів парникових газів [13]. З іншого боку, країни, що розвиваються, найбільш вразливі до зміни клімату: підвищення рівня моря ставить під загрозу існування прибережних регіонів, а екстремальні погодні умови знищують урожай там, де сільське господарство є основою економіки країни.

Через обмежену обізнаність, низький рівень технічної експертизи та недофінансування країни, що розвиваються, найменше можуть дозволити собі заходи адаптації екологічних норм. Зважаючи на багато інших нагальних проблем, скорочення викидів має обмежений пріоритет. Національні зобов'язання часто є умовними та залежать від міжнародної фінансової та технічної підтримки. І пандемія COVID-19, безумовно, посилила цю тенденцію: державні бюджети скоротились через падіння доходів і зростання витрат, першочерговими стали охорона здоров'я, соціальний захист та відновлення економіки.

У цьому контексті розвинені країни несуть особливу відповідальність. Їм потрібно лідувати шляхом трансформації власних суспільств, а також створювати стимули для трансформаційної політики в країнах, що розвиваються. Це може статися шляхом мобілізації фінансових ресурсів, передачі технологій та технічної співпраці.

Подальші дослідження за даним напрямом полягають в виокремленні перспективних напрямків впровадження політики зеленого економічного зростання в країнах, що розвиваються, з огляду на вище розглянуті в статті їх особливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зварич Р., Масна О., Рівіліс І. Методологічні засади формування концепції зеленої економіки. *Вісник Економіки*. 2022. № 4. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.04.131>

2. Орловська Ю., Дригола К., Балтакса Г. Теоретичний бекграунд зеленої економіки в рамках світової парадигми сталого розвитку. *Збірник наукових праць Економічний простір*. 2020. № 160. С. 23–27.
3. Сич К., Бугайчук В., Грабчук І. Тенденції та перспективи розвитку зеленої економіки в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. №30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-48>
4. Barbier B. E. Is Green Growth Relevant for Poor Economies? *Development Policies*. 2015. Working paper No. 144. 28 p. URL: <https://ferdi.fr/dl/df-9YpSggBpToy9PGHg3pZp3CKs/ferdi-p144-is-green-growth-relevant-for-poor-economies.pdf>
5. Climate Change and the Cost of Capital in Developing Countries. Assessing the impact of climate risks on sovereign borrowing costs. UN Environment. 2018. 38 p. URL: https://eprints.soas.ac.uk/26038/1/ClimateCostofCapital_FullReport_Final.pdf
6. Daniek K. Green economy indicators as a method of monitoring development in the economic, social and environmental dimensions. *Social Inequalities and Economic Growth*. 2020. Vol. 2. No. 62. P. 150–173. DOI: <https://doi.org/10.15584/nsawg.2020.2.10>
7. Introduction to Climate Finance. UNFCCC. 2021. URL: <https://unfccc.int/topics/climate-finance/the-big-picture/introduction-to-climate-finance>
8. Lehmann P., Söderholm P. Can technology-specific deployment policies be cost-effective? The case of renewable energy support schemes. *Environ Resour Econ*. 2018. Vol. 71. P. 475–505.
9. Nationally determined contributions under the Paris Agreement. Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement. Third session, Glasgow. UNFCCC. 2021. URL: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma2021_08rev01_adv.pdf
10. Söderholm P. The green economy transition: the challenges of technological change for sustainability. *Sustainable Earth*. 2020. Vol. 3, No. 6. DOI: <https://doi.org/10.1186/s42055-020-00029-y>
11. Spath N., Xia T. Between economic growth and climate change: supporting developing countries reach sustainable, climate-smart development. Deutsche Investitions und Entwicklungsgesellschaft. 2022. URL: https://www.deginvest.de/DEG-Dokumente/Über-uns/Was-wir-bewirken/Between-economic-growth-and-climate-change_paper.pdf
12. Statement from OECD Secretary-General Mathias Cormann on Climate Finance in 2019. OECD. 2021. URL: <https://www.oecd.org/environment/statement-from-oecd-secretary-general-mathiascormann-on-climate-finance-in-2019.htm>
13. Statement on Climate and Energy Finance. EDFI. 2020. URL: <https://edfi-website-v1.s3.frpar.scw.cloud/uploads/2020/11/1.-EDFIStatement-on-Climate-and-EnergyFinance-Final.pdf>
14. Tawiah V., Zakari A., Adedoyin F.F. Determinants of green growth in developed and developing countries. *Environmental Science and Pollution Research*, 2021. Vol. 28. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11356-021-13429-0>

REFERENCES:

1. Zvarych R., Masna O., Rivilis I. (2022) Metodologichni zasady formuvannya koncepciji zelenoji ekonomiky. *Visnyk Ekonomiky*, no. 4. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.04.131> (in Ukrainian)
2. Orlovsjka J., Dryghola K., Baltaksa G. (2020) Teoretychnyj bekghraund zelenoji ekonomiky v ramkakh svitovoji paradyghmy stalogo rozvytku. *Zbirnyk naukovykh pracj Ekonomichnyj prostir*. No. 160. P. 23–27. (in Ukrainian)
3. Sych K., Bughajchuk V., Ghrabchuk I. (2021) Tendenciji ta perspekyvy rozvytku zelenoji ekonomiky v Ukrajinі. *Ekonomika ta suspiljstvo*, Vol. 30. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-48> (in Ukrainian)
4. Barbier B. E. (2015) Is Green Growth Relevant for Poor Economies? *Development Policies*. 2015. Working paper. No. 144. 28 p. Available at: <https://ferdi.fr/dl/df-9YpSggBpToy9PGHg3pZp3CKs/ferdi-p144-is-green-growth-relevant-for-poor-economies.pdf>
5. Climate Change and the Cost of Capital in Developing Countries. Assessing the impact of climate risks on sovereign borrowing costs. UN Environment. 2018. 38 p. Available at: https://eprints.soas.ac.uk/26038/1/Climate-CostofCapital_FullReport_Final.pdf
6. Daniek K. (2020) Green economy indicators as a method of monitoring development in the economic, social and environmental dimensions. *Social Inequalities and Economic Growth*. Vol. 2, no. 62, pp. 150–173. DOI: <https://doi.org/10.15584/nsawg.2020.2.10>
7. Introduction to Climate Finance. UNFCCC. 2021. Available at: <https://unfccc.int/topics/climate-finance/the-big-picture/introduction-to-climate-finance>
8. Lehmann P, Söderholm P. (2018) Can technology-specific deployment policies be cost-effective? The case of renewable energy support schemes. *Environ Resour Econ*. Vol. 71. P. 475–505.

9. Nationally determined contributions under the Paris Agreement. Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement. Third session, Glasgow. UNFCCC. 2021. Available at: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma2021_08rev01_adv.pdf
10. Söderholm P. (2020) The green economy transition: the challenges of technological change for sustainability. *Sustainable Earth*. Vol. 3, no. 6. DOI: <https://doi.org/10.1186/s42055-020-00029-y>
11. Spath N., Xia T. (2022) Between economic growth and climate change: supporting developing countries reach sustainable, climate-smart development. *Deutsche Investitions und Entwicklungsgesellschaft*. Available at: https://www.deginvest.de/DEG-Dokumente/Über-uns/Was-wir-bewirken/Between-economic-growth-and-climate-change_paper.pdf
12. Statement from OECD Secretary-General Mathias Cormann on Climate Finance in 2019. OECD. 2021. Available at: <https://www.oecd.org/environment/statement-from-oecd-secretary-general-mathiascormann-on-climate-finance-in-2019.htm>
13. Statement on Climate and Energy Finance. EDFI. 2020. Available at: <https://edfi-website-v1.s3.frpar.scw.cloud/uploads/2020/11/1.-EDFISatement-on-Climate-and-EnergyFinance-Final.pdf>
14. Tawiah V., Zakari A., Adedoyin F.F. (2021) Determinants of green growth in developed and developing countries. *Environmental Science and Pollution Research*, Vol. 28. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11356-021-13429-0>